

Νέστωρ Ε. Κουράκης

ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΤΑΚΤΙΚΗΣ

Με έμφαση στο έργο *Τακτικά* του Λέοντος Στ' του Σοφού

ΠΡΟΛΟΓΟΣ: Βασίλειος Μαρκεζίνης

ΕΠΙΛΟΓΟΣ: Σπύρος Τρωιάνος

ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΣΠΥΡΟΣ ΤΡΩΙΑΝΟΣ

Στη βυζαντινή νομική φιλολογία χρησιμοποιείται συνήθως ο όρος *τακτικά* για να δηλώσει έργα που περιέχουν πίνακες της ιεραρχικής τάξης των αξιωμάτων. Κατά τη θέσπιση νέων καθοριζόταν επακριβώς ο τίτλος που οι φορείς τους θα έφεραν καθώς και η θέση τους μέσα στην κρατική ιεραρχία. Έτσι οι πίνακες αυτοί, απεικονίζοντας τα δεδομένα συγκεκριμένης χρονικής στιγμής, αποτελούν πολύτιμη πηγή για τη γνώση της εκάστοτε διοικητικής διάρθρωσης της αυτοκρατορίας.

Τα *Τακτικά* όμως του Λέοντος του Σοφού δεν ανήκουν σε αυτή την κατηγορία κειμένων. Είναι, σύμφωνα με την *inscriptio*, «*τῶν ἐν πολέμοις τακτικῶν σύντομος παράδοσις*». Στη νεοελληνική απόδοση ο μεταφραστής στο μεν κείμενο προέκρινε τη διατύπωση «*σύντομη παράθεσις των πολεμικῶν τακτικῶν*», ενώ στο εσώφυλλο της έκδοσης ανέγραψε την πολύ ορθότερη «*στρατηγική τακτική*». Όντως, τα *Τακτικά* του Λέοντος —όπως τελικά επικράτησε να ονομάζονται— αποτελούν ένα εγχειρίδιο στρατιωτικής τακτικής. Ο λόγος για τον οποίο περιβλήθηκαν κατά την έκδοσή τους την τυπική μορφή νόμου οφείλεται, κατά πάσα πιθανότητα, στο ότι η όγδοη υποδιαίρεσή τους (διάταξη η') περιέχει υπό την επικεφαλίδα «*περὶ στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων*» διατάξεις στρατιωτικού ποινικού δικαίου. Πρόκειται για μια ομάδα διατάξεων, από εκείνες που απαρτίζουν τον λεγόμενο «*Στρατιωτικό νόμο*», ένα κείμενο που εμφανίζεται στο ευρύτερο παράρτημα της *Εκλογής των σύρων αυτοκρατόρων* (*appendix, Eclogae*).

Όπως τονίζει ο νομοθέτης αυτοκράτορας στο προοίμιο του νόμου, πρόθεσή του ήταν να κωδικοποιήσει τα πορίσματα της πολεμικής τέχνης ύστερα από μελέτη των παρεμφερών κειμένων που είχαν συνταχθεί κατά τους προηγούμενους αιώνες. Εξ αυτού ίσως του λόγου και της δομής τους έχει γραφτεί ότι τα *Τακτικά* του Λέοντος αποτελούν τη μη νομική νομοθεσία (the Non-Juridical Legislation).

Την εργασία του συντάκτη των *Τακτικών* επανέλαβε ο συνάδελφος και φίλος Νέστωρ Κουράκης μελετώντας όλα τα στρατιωτικά εγχειρίδια από την ελληνική αρχαιότητα μέχρι την –κατά τα φαινόμενα– άμεση πηγή των *Τακτικών*, το λεγόμενο *Στρατηγικόν* του Μαυρικίου. Καρπός αυτής της έρευνας υπήρξε η συστηματική παρουσίαση και συσχετισμός όλων των πηγών της πολεμικής γραμματείας μέχρι του Λέοντος αλλά και πέραν αυτού, δοθέντος ότι με τα *Τακτικά* τερματίζεται κατ' ουσίαν στο Βυζάντιο η παραγωγή έργων αυτής της κατηγορίας.

Η πρωτοτυπία της έρευνας δεν χρειάζεται να εξαρθεί. Εκείνο όμως που πρέπει να εξαρθεί είναι ότι με τη συστηματοποίηση του υλικού του ανέδειξε ο κ. Κουράκης ένα ιδιαίτερο φιλολογικό γένος, που είναι κατά ένα μέρος του ενσωματωμένο μέσα στα εγχειρίδια στρατηγικής και τακτικής. Σύμφωνα με τη διάρθρωση της μελέτης του, το κεφάλαιο 5 έχει ως αντικείμενο τα γνωρίσματα ενός ικανού στρατιωτικού ηγέτη. Επειδή όμως η επιτυχής διοίκηση μεγάλων στρατιωτικών μονάδων προϋποθέτει εν μέρει μεν τις ίδιες, εν μέρει δε παρεμφερείς ικανότητες με εκείνες που απαιτούνται για τη διακυβέρνηση του κράτους –σε ορισμένες περιόδους της βυζαντινής ιστορίας ικανοί αυτοκράτορες ανήλθαν στον θρόνο προερχόμενοι από το στράτευμα– ο καθένας αντιλαμβάνεται ότι πρόκειται για κάτοπτρα όχι βέβαια ηγεμόνα, αλλά στρατιωτικού ηγέτη, τα οποία εξίσου, όπως και τα κάτοπτρα ηγεμόνα, ενδιαφέρουν το δημόσιο δίκαιο. Η συνάφεια των δύο μορφών κατόπτρων θα γίνει σαφέστερα αντιληπτή, αν αναλογιστούμε την περι-

πτωση του *Στρατηγικόν* του Κεκαυμένου που βρίσκεται στο μεταίχμιο μεταξύ κατόπτρων ηγεμόνα και στρατιωτικών εγχειριδίων.

Ο πλούτος των πληροφοριών που η μεθοδικότητα του κ. Κουράκη έχει συγκεντρώσει στην παρούσα έκδοση είμαι βέβαιος ότι θα παρακινήσει νεότερους ερευνητές να εξετάσουν τη διαχρονική εφαρμογή των αρχών, που οι κατά καιρούς συντάκτες εγχειριδίων στρατηγικής και τακτικής έχουν διατυπώσει στα έργα τους και σε άλλα πεδία, κυρίως των συναλλακτικών σχέσεων.

Ας μου επιτραπεί, τέλος, να εκφράσω την ευχή να αναληφθεί σοβαρή προσπάθεια έκδοσης του «Στρατιωτικού νόμου» που, δυστυχώς, αντίξοες συνθήκες εμπόδισαν μέχρι σήμερα να ολοκληρωθεί.

Σπύρος Ν. Τρωιάνος

Ομότιμος Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών